

7. Asadi P., Séguinot C. Shortcuts, Strategies and general Patterns in a Process study of Nine Professionals // Meta: Translators' Journal. – 2005. – Vol. 50., no. 2. – P. 522–547.

8. Madraso J. Proofreading: The skill we've neglected to teach // English Journal. – 1993. – Vol. 82, no. 2. – P. 32–41.

9. Mossop B. Revising and Editing for Translators (Translation Practices Explained). – Manchester: St. Jerome Publishing, 2007.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СЕРГЄЄВА Оксана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету

Наукові інтереси: новітні технології у викладанні перекладу; лексико-граматичні аспекти перекладу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SERGEYEVA Oksana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of German Philology and Translation Studies of Khmelnytsky National University.

Circle of scientific interests: advanced technologies in translation teaching; lexical-grammatical aspects of translation.

*Рецензент – д. п. н., професор Шандрюк С. І.
Стаття надійшла до редакції 22. 09. 2018 р*

УДК 37(477.65) «18.../19»

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА КІРОВОГРАДЩИНІ (ЄЛИСАВЕТГРАДЩИНІ) У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ХХ СТ. В ІСТОРИКО- ПЕДАГОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні пріоритетом державної освітньої політики є створення умов для якісної підготовки педагогічних кадрів, здатних до творчої праці та професійного розвитку. Конструктивний пошук шляхів розвитку професіоналізму вчителя в системі педагогічної освіти неможливий без адекватної історико-культурної рефлексії генези й основних тенденцій його формування у вітчизняній історико-педагогічній науці, де мета і зміст педагогічної освіти визначалися соціокультурними, економічними та суспільно-політичними детермінантами розвитку суспільства.

Важливою складовою професійної освіти є педагогічна. На території Кіровоградщини (Єлисаветградщини) педагогічна освіта розвивалася досить позитивно в якісному і в кількісному відношеннях. Історико-педагогічний огляд зародження та становлення педагогічної освіти в краї, опис основних етапів її розвитку представлено у різновидових публікаціях. Однією з особливостей цього сектора освіти була різноманітність типів навчальних закладів із підготовки вчителів. Звернення до історії педагогічної освіти нашого краю дає можливість глибше з'ясувати

стан підготовки вчительських кадрів у різні історичні періоди, механізми функціонування освітньої сфери регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено, що в дореволюційний період про заснування і діяльність педагогічних класів при Єлисаветградській громадській жіночій гімназії (1860), Вознесенській жіночій гімназії (1876) та ін., крім історії міста, написаної тодішнім міським головою О. Пашутіним, згадується також у щорічних звітах про народну освіту в Єлисаветградському повіті, що друкувалися на початку ХХ століття та мали переважно описово-інформаційний характер. Наявні документи і матеріали є підставою для об'єктивного, наукового висвітлення історії підготовки вчительських кадрів та розвитку жіночої освіти краю в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття.

Виявлено незначну кількість історико-педагогічних досліджень із розвитку педагогічної освіти у радянський період. Виявлено низку статей (С. Королук, С. Михида, Ф. Овчаренко, О. Поляруш, Ф. Яловий та ін.) про діяльність Кіровоградського педагогічного інституту в цей період.

Професійна педагогічна освіта та її

історичний розвиток як наукова проблема знайшла своє відображення в різновидових публікаціях сучасних учених В. Вдовенко, Н. Калініченко, О. Лютої, В. Постолатія, Т. Прибори, С. Шевченка та ін., у яких здійснено детальний аналіз розвитку педагогічної освіти в краї на певному історичному етапі.

Однак проблема розвитку педагогічної освіти Кіровоградщини (Єлисаветградщини) другої половини XIX – XX ст. в історико-педагогічному висвітленні науковців ще не була предметом цілісного дослідження. Водночас у цьому процесі були певні досягнення, які не втратили своєї наукової і практичної значущості та актуальності.

Мета статті – узагальнити історико-педагогічні рефлексії українських учених щодо особливостей розвитку педагогічної освіти регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дореволюційний період однією з перших публікацій, у якій розглядалася історія освітніх закладів регіону був «Исторический очерк г. Елисаветграда» (1897) [15]. Відомий громадський діяч, тодішній міський голова О. Пашутін у нарисі місцевої історії звернув увагу на ставлення суспільства й місцевої влади до потреб народної школи, подав інформацію про еволюцію окремих навчальних закладів, серед яких певне місце відвів короткому опису розвитку жіночих навчальних закладів на Єлисаветградщині. Аналіз праці свідчить про те, що автор вважає значним досягненням у розвитку середньої освіти регіону – відкриття при Єлисаветградській жіночій гімназії у 1881 р. додаткового педагогічного класу» [15, с. 89–90].

Про заснування й діяльність педагогічних класів у Єлисаветградській жіночій гімназії, крім історії міста, написаної О. Пашутіним, згадується також у щорічних звітах про народну освіту в Єлисаветградському повіті [9; 10 та ін.], що друкувалися на початку XX ст. та мали переважно описово-інформаційний характер.

Зазначимо, що наявні документи і матеріали, дають можливість для об'єктивного, наукового висвітлення історії підготовки вчительських кадрів краю у другій половині XIX – початку XX ст. Річні звіти про стан освіти в Єлисаветградському повіті є першоджерельним підтвердженням того, що до питання розвитку жіночої освіти в регіоні ставилися із особливою увагою.

Історіографічний аналіз засвідчив незначну кількість історико-педагогічних досліджень з розвитку педагогічної освіти у радянський період. Виявлено нечисельну групу статейних публікацій про діяльність

Кіровоградського педагогічного інституту в цей період.

Заслуговує на увагу в історіографічному контексті праця ректора С. Королюка «До двадцятиріччя Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О. С. Пушкіна» (1951) [8], надрукована у наукових записках педінституту, у якій автор зробив аналіз діяльності закладу за певний період.

Історико-педагогічний огляд розвитку ВНЗ можна знайти в газетних публікаціях різних років: Ф. Яловий «У нас на загальнонауковому» (1965) [25], Ф. Овчаренко «Вуз особливого призначення» (1975) [13], О. Поляруш «Полудень віку» (1980) [16], С. Михида «Вузу – 60» (1990) [12].

Так, зокрема у ювілейній публікації «Полудень віку» ректор О. Поляруш підвів деякі підсумки піввікової історії закладу. Зазначив найвідоміших випускників – доктора біологічних наук, професора А. Кулик, завідуючого кафедрою нейрохірургії Донецького медінституту В. Кондратенко, завідуючого кафедрою вищої математики Київського політехнічного інституту доктора фізико-математичних наук Л. Дундученка, заступника голови Верховної Ради УРСР М. Орлик (Ісаєва), Героя Радянського Союзу Г. Джунковську (Маркову), заслуженого вчителя республіки С. Логачевську, народну артистку СРСР, солістку Одеського театру опери і балету Р. Сергієнко [16].

Помітною публікацією в радянський період є нарис з нагоди 50-річного ювілею ВНЗ «Кіровоградський державний педагогічний інститут імені О. С. Пушкіна (до 50-річчя з дня заснування)» (1980) редактор Т. Долганова [6] з коротким викладом літопису закладу.

Дослідник історії краю О. Паніотів розкрив особливості підготовки вчительських кадрів на Єлисаветградщині у період із 1923–1925 рр. на Міжвузівській науковій конференції з історичного краєзнавства (Кіровоград, 1990) [14].

Утім існуючий доробок недостатньо відображає тенденції розвитку педагогічної освіти в масштабах регіону за радянського періоду.

Лише у пострадянський період посилюється інтерес як до вивчення професійно педагогічної освіти у регіоні, що, як зазначалося раніше, передусім пов'язано з ліквідацією жорстких ідеологічних рамок, відкритістю архівів і доступністю нових джерел, можливістю по-новому оцінити історичні події і явища.

Зауважимо, що значно ґрунтовніше розвиток педагогічної освіти на у краї розкрито у доробку сучасних українських дослідників. Його репрезентують різновидові

публікації.

У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу монографія С. Якименко та О. Литвиненко «Жіноча середня освіта в Херсонській губернії (кінець XIX – початок XX століття)» (2011) [24]. Так, у монографії системно висвітлено питання історії виникнення, становлення й розвитку жіночої освіти у межах Херсонської губернії в кінці XIX – на початку XX ст. Розкрито регіональні особливості діяльності різних типів жіночих середніх навчальних закладів Херсонської губернії у досліджуваній період. Характеризуючи стан жіночої освіти в Херсонській губернії, автори зазначають, що мережа жіночих навчальних закладів Єлисаветграда почала формуватися в кінці першої половини XIX ст. [24, с. 71–72]. При цьому, в монографії вказується, що на кінець XIX ст. у навчальних закладах Єлисаветграда на відміну від інших міст Херсонської губернії охоплення середньою освітою дівчат було значно гірше [24, с. 76].

Важливим матеріалом у контексті вивчення історіографії еволюції педагогічної освіти в регіоні є дослідження В. Постолатія [17; 18 та ін.].

Так, у 2006 р. виходить друком праця В. Постолатія «Педагогічна освіта на Кіровоградщині (1865–1965 рр.)» [17], яка розкриває цілісну картину розвитку педагогічної освіти в досліджуваному регіоні. Автор дослідив еволюцію зародження та розвитку педагогічної освіти, починаючи від рішення комісії Єлисаветградських земських зборів (11.09.1865 р.) про відкриття місцевої семикласної гімназії з педагогічними класами і до 1965 р.

Ретельно проаналізувавши нормативно-правове регулювання, а також організаційно-методичне забезпечення навчального процесу в Єлисаветградській громадській жіночій гімназії (1870), на педагогічних курсах при Єлисаветградському міському шестикласному училищі (1900), Добровеличківській жіночій учительській семінарії, відкритій у 1912 р. в складі одного першого класу в м. Добровеличківці Єлисаветградського повіту Херсонської губернії, В. Постолатій доходить висновку, що у краї на початку XX ст. вже склалася певна система підготовки народних вчителів. Проте їх випускали в обмеженій кількості. Найякіснішою була педагогічна освіта, яку давала жіноча гімназія. Тут за навчання потрібно було платити чималі гроші. Дослідник звертає увагу на те, що «лише 25 % з тих, хто одержував у педагогічному класі свідоцтво вчителя, йшли працювати у школу» [17].

Автор зазначає, що народного вчителя також готували педагогічні курси та семінарія.

Ці навчальні заклади були розраховані на представників малозабезпечених верств населення – безкоштовне навчання, більшість учнів одержували стипендії. В. Постолатій наголошує, що «система педагогічної освіти, що існувала, в основному задовольняла зростаючий попит краю на вчителів із відповідною підготовкою. Більше того, – пише дослідник, – зокрема в м. Єлисаветграді протягом десятиліть випускницям жіночої гімназії було досить важко одержати місце в школі, оскільки кількість бажаючих працювати значно перевищувала вчительські вакансії» [17, с. 13–14].

Вагомим досягненням вважаємо запропоновану автором принципово нову позицію щодо заснування педагогічного ВНЗ у краї. В. Постолатій вважає, що саме з 1881 р. розпочато підготовку вчителів у регіоні та відлік «неперервної історії ... й ... родоводу» [17, с. 4] Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині Центральноукраїнський), зауважуючи при цьому, що університет виріс із Єлисаветградських вищих трирічних педагогічних курсів (1921), які на той час мали статус ВНЗ за українською системою вищої освіти. Ці курси, пройшовши низку реорганізацій, мають неперервну історію аж до набуття статусу Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, – вважає В. Постолатій [17, с. 141].

Зауважимо, що більшість дослідників створення і відлік історії ВНЗ датують 1930 р., а тому така думка В. Постолатія є досить оригінальною, але з іншого боку є цілком виправданою, оскільки автор посиляється на нормативні документи про систему розвитку вищої педагогічної освіти в Україні 1920-х рр. У вказаній роботі В. Постолатій також детально проаналізував еволюцію розвитку Зінов'євського педагогічного технікуму (1925–1930), інституту соціального виховання (1930–1933), педагогічного та учительського інституту (1933–1941), розкрив особливості функціонування інституту під час війни та в повоєнні роки.

Автор також розглядає надзвичайно цікавий період в історії розвитку педагогічної освіти в регіоні за часів керування Єлисаветградськими педагогічними курсами (1922–1924) першого професора В. Харцієва.

Період з 1957–1965 рр. він визначає як «початок сходження» і саме на цьому етапі, на думку дослідника, було закладено великі потенційні можливості для подальшого зростання ВНЗ. В. Постолатій відзначає досягнення тодішнього ректора Ф. Овчаренка, «який за роки хрущовської відлиги значно поліпшив навчально-матеріальну базу

інституту, доклав значних зусиль до зміцнення професорсько-викладацького складу, розширення контингенту студентів» [17, с. 98]. Звертає увагу, що саме за його керівництва, інститут почав перетворюватися на один із кращих педагогічних ВНЗ України.

Отже, детальний аналіз розвитку педагогічної освіти у регіоні в період із 1865–1965 рр. дозволив автору глибоко, рельєфно показати її генезу, нормативно-правове регулювання, формування мережі відповідних закладів та інституцій й увиразнити особливості організації та змісту навчально-виховного процесу у закладах відповідного типу в різні історичні періоди.

Заслугує на увагу в контексті вивчення історіографії розвитку педагогічної освіти солідний науково-історичний доробок історика, краєзнавця С. Шевченка [21; 22; 23 та ін.].

У 2007 р. С. Шевченко опублікував практично ідентичні книги «Alma mater елисаветградських гімназисток» [21] та «Старі стіни: Елисаветградська громадська жіноча гімназія (1860–1920 рр.)» [23], у яких представив ґрунтовну характеристику системи жіночої освіти, її розвитку і реформування. Заслугою автора є те, що він фактично вперше цілісно охарактеризував основні етапи становлення та розвитку найстарішої з-поміж середніх навчальних закладів міста та жіночих гімназій Півдня України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Елисаветградської громадської жіночої гімназії. Вчений ґрунтовно проаналізував зміст навчально-виховного процесу, головні напрямки роботи опікунської та педагогічної рад, батьківського комітету, благодійного товариства допомоги бідним ученицям, особливості взаємин гімназії з освітянськими і владними органами, іншими навчальними закладами, передусім Елисаветградською чоловічою гімназією та реальним училищем, висвітлив персональний склад викладачів і кращих учениць, систему виховної роботи в закладі, долі випускниць, проаналізував фінансово-господарський стан справ у гімназії тощо [23, с. 7–8].

У роботах С. Шевченка зазначається, що дівчатам, які отримали свідоцтва про закінчення курсу прогімназії або перших чотирьох класів гімназії 1881 р. надано право «на звання початкових учительок». За клопотанням опікунської та педагогічної рад 1881/1882 н. р. у гімназії відкрився VIII додатковий, педагогічний клас [23, с. 23].

Досягнення Елисаветградською громадською жіночою гімназією статусу восьмикласної, дослідник вважає важливим етапом у розвитку освіти центрально-українського регіону: «Відтепер дівчата, які вирішили присвятити своє життя благородній

професії педагога, могли набувати фаху домашніх наставниць і вчительок у місті на Інгулі, а не їхати до інших повітів чи й губерній. Випускниці додаткового педагогічного класу гімназії, отримавши ґрунтовні знання з обов'язкових і вибіркових предметів та практичні навички проведення уроків, працювали в багатьох навчальних закладах регіону» [23, с. 59].

Наступне дослідження С. Шевченка «Історія Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (1964–1999 рр.)» (2005) [22] демонструє доволі виразну картину розвитку вищої педагогічної освіти Кіровоградщини другої половини ХХ ст. Так, у книзі вперше розкриваються основні етапи розвитку вищого навчального закладу Центральної України з середини 60-х – кінця 90-х рр. ХХ ст.: період перебудови навчально-виховного процесу (вересень 1964 – грудень 1969 рр.), період розбудови інститутських структур (1970–1980 рр.), розвиток інституту в період суспільних змін (1981–1990 рр.), організація та становлення університету в незалежній державі (1991–1999 рр.). У виданні висвітлено досягнення та труднощі у діяльності ВНЗ у радянську добу та за часів незалежної України. Розкрито особливості навчальної, наукової, виховної, організаційної роботи закладу, громадської діяльності викладацького і студентського колективів, розвитку матеріально-технічної бази, досягнення випускників у освітянській та інших галузях різних десятиріч часів УРСР і незалежної України. Автор намагався максимально персоніфікувати літопис колективу, кожен член якого зробив свій внесок у його діяльність.

У роботі визначено, що 60-ті рр. ХХ ст. стали періодом зростання чисельності працівників і студентів Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. Пушкіна. Відкрилися нові факультети (музично-педагогічний (1967), поновлено факультет англійської мови (1962), нові кафедри (англійської філології (1964), російської та зарубіжної літератури (1968)). Розширилася тематика наукових досліджень, зміцнилася матеріально-технічна база ВНЗ [22, с. 30].

У цей період, як стверджує автор, Кіровоградський педагогічний інститут був не лише центром підготовки педагогічних кадрів Центральної України, а й провідним науковим осередком у галузі гуманітарних досліджень. Науково-дослідна робота у закладі здійснювалася, як за координації Академії педагогічних наук СРСР, так і з власної ініціативи, зокрема на господарсько-договірних засадах. Науковий потенціал,

штатна структура ВНЗ давали змогу забезпечувати наукові дослідження у кількох напрямках. Проводилася розробка теоретичних і методологічних проблем з окремих напрямків науки. Здійснювався аналіз попередніх програм і тем. Створювалася база даних для подальших досліджень у тій чи тій галузі, наприклад, словники, фундаментальна довідкова література. Розроблялася навчально-методична література (підручники, посібники, збірники документів, хрестоматії для вузу і школи) [22, с. 10–11].

У праці С. Шевченко зазначає, що 1970–1980 рр. стали періодом подальшого розвитку матеріально-технічної бази, організаційної розбудови підрозділів інституту його зрілості у радянські часи. До 50-річчя заснування інституту Президія Верховної Ради УРСР Указом від 26.09.1980 р. нагородила педінститут Почесною Грамотою за заслуги в підготовці висококваліфікованих кадрів [22, с. 52].

Так, у 1982 р. колектив інституту став переможцем Всесоюзного соціалістичного змагання, приуроченого 60-річчю утворення Союзу РСР серед вищих педагогічних закладів країни і був нагороджений перехідним Червоним прапором. На урочистих зборах його вручив керівництву заклад заступник міністра народної освіти УРСР В. Курило [22, с. 54].

У 90-х рр. ХХ ст., що на рубежі радянської доби і часів незалежної України, ВНЗ шукав вихід із складної соціально-економічної ситуації через розширення переліку спеціальностей та збільшення спектру комерційних послуг, зокрема, й за рахунок уведення платного навчання. В умовах негативної демографічної динаміки основна увага зосереджувалася на роботі з майбутніми абітурієнтами. У дослідженні С. Шевченко зазначає, що навіть за таких умов відкрилися природничо-географічний і педагогічно-індустріальний факультети, правове відділення, колеж і ліцей, науково-виробничий комплекс «неперервна освіта» з підготовки і відбору здібних абітурієнтів, вводилися нові спеціальності. Крім цього, у цей час здається в експлуатацію новий п'ятиповерховий корпус, запроваджуються нові педагогічні технології, зокрема комп'ютеризація. Педінститут отримує ім'я В. Винниченка (1993) [22, с. 84]. Нові можливості, на думку автора, відкрилися перед колективом із утворенням на базі педінституту Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка (1997).

Нашу увагу також привернули наукові статті, присвячені тією чи іншою мірою проблемі нашого дослідження.

Окремої уваги заслуговує публікація Т. Прибори «Особливості жіночої освіти

Єлисаветградщини II половини ХІХ – початку ХХ століття» (2014) [19], де охарактеризовано особливості виникнення та функціонування жіночих середніх навчальних закладів, які діяли на території Єлисаветградщини в другій половині

ХІХ – початку ХХ ст., проаналізовано чинники, які впливали на їх розвиток. Автор доводить, що жіноча освіта в досліджуваній період представляла окрему систему, хоча й розвивалась повільніше ніж чоловіча, однак мала свої особливості. Т. Прибора приділяє особливу увагу аналізу змісту навчального процесу в церковно-парафіяльних школах та початкових народних училищах краю зазначеного періоду. Заслугою дослідниці є детальний розгляд створення, призначення, структури навчального процесу у жіночій Єлисаветградській гімназії.

Короткий огляд жіночої освіти здійснила у своїй публікації О. Люта «Педагогічне забезпечення початкової освіти на Єлисаветградщині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.» (2009) [11]. У цій статті автор досліджує особливості підготовки вчителів початкової освіти на Єлисаветградщині в певний історичний період та фрагментарно характеризує жіночі педагогічні заклади різного профілю – класи, училища, школи, курси, семінарії. О. Люта фактично переповідає фактологічний матеріал, який ми знаходимо в «Историческом очерке г. Елисаветграда» О. Пашугіна.

Відзначимо статейну публікацію І. Вівсяної (2000) [3], яка здійснила спробу розглянути історію заснування українським урядом педагогічного інституту в Єлисаветграді (1918–1919). Як свідчить автор, юридично з 1 січня 1919 р. в м. Єлисаветграді діяв державний учительський інститут, заснований замість Юр'євського учительського інституту, який під час Першої світової війни було евакуйовано із зони військових дій (м. Юр'їв – нині м. Тарту в Естонії) та тимчасово розміщено в Херсоні. Проте фінансування його так і не було затверджено бюджетною комісією Ради Народних Міністрів УНР. Отже, І. Вівсяна засвідчила намагання місцевих освітян та бажання уряду відкрити заклад національної освіти в період української революції [3, с. 21–25].

Своєрідне явище становлять видання з історії розвитку окремих факультетів вузу. Вони, зазвичай, з'являються з нагоди їхніх ювілеїв, тож мають схожу змістову спрямованість. Так, розвиток фізико-математичного факультету проаналізовано в роботі за редакцією Р. Ріжняка «Фізико-математичному факультету – вісімдесят: витоки, становлення, сьогодення, перспективи: історична література» (2010) [20], до ювілею

факультету С. Величко та О. Слободяник опублікували нарис «Кафедри фізики та методики її викладання КДПУ ім. В. Винниченка – 80 років. Історичний нарис (1930–2010 рр.)» (2010) [2], становленню та розвитку кафедри біології присвячено видання Я. Данилківа «Історія створення і діяльність кафедри біології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (науковий історико-педагогічний аспект)» (2014) [4] та ін.

На окрему увагу заслуговує доробок у вигляді збірки доповідей регіональної наукової конференції «Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка – 95 років в історії та розвитку Центральної України» (2017) [7]. Він репрезентує нове, підготовлене спеціально для реалізації зазначеного проекту наукове дослідження, що ґрунтується на багатій джерельній базі. Зокрема дослідники охарактеризували проблеми і здобутки окремих факультетів та визначили вплив окремих особистостей на розвиток вузу.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, період із 1991 р. – до нашого часу можна назвати найбільш продуктивним із огляду на кількість робіт із історії розвитку педагогічної освіти, що дає підстави зробити висновок, що сучасні українські дослідники зробили значний внесок у вивчення трансформацій педагогічної освіти, зокрема вищої. Головне досягнення сучасних учених полягає у тому, що за рахунок залучення нових документів і матеріалів їм вдалося провести комплексні дослідження у межах досліджуваних напрямків. При цьому більшість із цих напрямків безперечно має високу актуальність з огляду на сучасний розвиток професійної педагогічної освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вдовенко В. Народна освіта та педагогічні з'їзди доби Гетьманату / В. Вдовенко // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. – Вип. 58. – 312 с.
2. Величко С. П. Кафедри фізики та методики її викладання КДПУ ім. В. Винниченка – 80 років. Історичний нарис (1930–2010 рр.): зб. біогр. інформ. / С. П. Величко, О. В. Слободяник; Міністерство освіти і науки України. – Кіровоград: Ексклюзив-Систем, 2010. – 108 с.
3. Вівсяна І. Заснування педагогічного інституту в Єлисаветграді (1918–1919 рр.) / І. Вівсяна // Університетський меридіан. – 2000. – 24 листопада. – С. 5–32.
4. Данилків Я. Н. Історія створення і діяльність кафедри біології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (науковий історико-педагогічний

аспект) / Я. Н. Данилків. – Кіровоград : Центр.-Укр. Вид-во, 2014. – 86 с.

5. Калініченко Н. А. Василь Харців: підготовка педагогічних кадрів / Н. А. Калініченко // Історико-педагогічний альманах. – 2012. – № 2. – С. 55–59.

6. Кіровоградський державний педагогічний інститут імені О. С. Пушкіна (до 50-річчя з дня заснування) / [ред. Т. Г. Долганова]. – Кіровоград, 1980. – 13 с.

7. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка – 95 років в історії та розвитку Центральної України. Тексти доповідей регіональної наукової конференції / ред. кол. О. А. Семенюк [та ін.]. – Кіровоград: КДПУ, 2017. – 160 с.

8. Королюк С. К. До двадцятиріччя існування Кіровоградського педінституту ім. О. С. Пушкіна / С. К. Королюк // Наук. зап. Кіровоградського держ. пед. ін-ту імені О. С. Пушкіна. – 1951. – Т. 1. – С. 3–24.

9. Краткий отчет о состоянии Елисаветградской общественной женской гимназии за 1902 год // Общий отчет Елисаветградской уездной земской управы за 1902 г. – Елисаветград, 1903.

10. Краткий отчет о состоянии Елисаветградской общественной женской гимназии за 1905 год // Народное образование в Елисаветградском уезде Херсонской губернии в 1905 году: приложения. – Елисаветград: Тип. Гольденберга, 1906. – С. XXXI–XXXVII.

11. Люта О. М. Педагогічне забезпечення початкової освіти на Єлисаветградщині в кінці XIX – на початку XX ст. / О. М. Люта // Наукові записки. Серія: Історичні науки / ред. В. М. Філоретов [та ін.]. – Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 12. – С. 96–105.

12. Михида С. Вузу – 60 / С. Михида // Молодий комунар. – 1990. – 29 вересня.

13. Овчаренко Ф. Вуз особливого призначення / Ф. Овчаренко // Кіровоградська правда. – 1975. – 30 серпня.

14. Паніотов О. О. До історії підготовки вчительських кадрів на Єлисаветградщині (1923–1925 рр.) / О. О. Паніотов // Міжвузівська наукова конференція з історичного краєзнавства: тези доповідей. – Кіровоград, 1990. – С. 75–77.

15. Пашутин А. Исторический очерк г. Елисаветграда / А. Пашутин. – Елисаветград: Лито-Типография бр. Шполянских, 1897. – 311 с.

16. Поляруш О. Полудень віку / О. Поляруш // Кіровоградська правда. – 1980. – 1 жовтня.

17. Постолатій В. Педагогічна освіта на Кіровоградщині (1865–1965 рр.): монографія / В. Постолатій. – Кіровоград: Нашвидав, 2006. – 144 с.

18. Постолатій В. Підготовці вчителів у краї – 120 літ / В. Постолатій // Університетський меридіан. – 2001. – 3 жовтня. – С. 2.

19. Прибора Т. Особливості жіночої освіти Єлисаветградщини II половини XIX – початку XX століття / Т. Прибора // Вісник Черкаського університету. – Серія : Педагогічні науки. – Черкаси, 2014. – Випуск 6 (299). – С. 101–105.

20. Фізико-математичному факультету – вісімдесят: витоки, становлення, сьогодення, перспективи: історична література / за заг. ред. Р. Я. Ріжняка. – Кіровоград: КОД, 2010. – 160 с.

21. Шевченко С. І. Alma mater елісаветградських гімназисток / С. І. Шевченко. – Кіровоград: ВО «Акорд», 2007. – 196 с.

22. Шевченко С. І. Історія Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (1964–1999 рр.) / С. І. Шевченко. – Кіровоград: ВО «Акорд», 2005. – 126 с.

23. Шевченко С. І. Старі стіни: Єлісаветградська громадська жіноча гімназія. 1860–1920 рр. / С. І. Шевченко. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2007. – 179 с.

24. Якименко С. І. Жіноча середня освіта в Херсонській губернії (кінець XIX – початок XX століття) [Монографія] / С. І. Якименко, О. М. Литвиненко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 208 с.

25. Яловий Ф. З. У нас на загальнонауковому / Ф. З. Яловий // Кіровоградська правда. – 1965. – 14 травня.

REFERENCES

1. Vdovenko, V. (2004). *Narodna osvita ta pedahohichni z'izdy doby Hetmanatu*. [Folk education and pedagogical congresses of the Hetmanate's age. Proceedings]. Kirovograd.

2. Velychko, S. P. (2010). *Kafedri fizyky ta metodyky yii vykladannia KDPU im. V. Vynnychenka – 80 rokiv. Istorychnyi narys (1930–2010 rr.)*. [Departments of physics and methods of teaching it KDPU them. V. Vynnychenko is 80 years old. Historical essay (1930-2010): Sb. biogr. inform]. Kirovograd.

3. Vivsiana, I. (2000). *Zasnuvannia pedahohichnoho instytutu v Yelysavethradі (1918–1919 rr.)*. [Establishment of a pedagogical institute in Yelisavagrad (1918–1919 gg.)]. University Meridian. November.

4. Danilkiv, Ya. N. (2014). *Istoriia stvorennia i diialnist kafedry biolohii Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka (naukovyi istoryko-pedahohichniy aspekt)*. [History of the establishment and activity of the Department of Biology of the Kirovohrad State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko (scientific historical-pedagogical aspect)]. Kirovograd.

5. Kalinichenko, N. A. (2012). *Vasyl Khartsiev: pidhotovka pedahohichnykh kadriv*. [Vasil Khartsiev: training of pedagogical staff]. Kirovograd.

6. Dolganova, T. G. (1980). *Kirovohradskiy derzhavnyi pedahohichniy instytut imeni O. S. Pushkina (do 50-richchia z dnia zasnuvannia)*. [Kirovograd State Pedagogical Institute named after A. Pushkin (for the 50th anniversary of the founding)]. Kirovograd.

7. Semenyuk, O. A. and others (2017). *Kirovohradskiy derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Volodymyra Vynnychenka – 95 rokiv v istorii ta rozvytku Tsentralnoi Ukrainy*. [Kirovograd State

Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko – 95 years in the history and development of Central Ukraine. Texts of the reports of the regional scientific conference]. Kirovograd.

8. Korolyuk, S. K. (1951). *Do dvadtsiatyrichchia isnuvannia Kirovohradskoho pedinstytutu im. O. S. Pushkina*. [To the twentieth anniversary of the existence of the Kirovograd Pedagogical Institute. O. S. Pushkin]. Kirovograd.

9. *Kratkyi otchet o sostoianny Elysavethradskoi obshchestvennoi zhenskoi gymnazyi za 1902 hod.* [Summary report on the state of the Elisavetgradska public women's gymnasium for 1902]. (1903). General report of the Elisavetgrad district zemstvo governor for 1902. Elisavetgrad.

10. *Kratkyi otchet o sostoianny Elysavethradskoi obshchestvennoi zhenskoi gymnazyi za 1905 hod.* [Summary report on the state of the Elisavetgradskaya public women's gymnasium for 1905]. (1906). People's education in Elisavetgrad district of Kherson province in 1905: applications. Elisavetgrad.

11. Lyuta, O. M. (2009). *Pedahohichne zabezpechennia pochatkovoї osvity na Yelysavethradshchyni v kintsi KhIKh – na pochatku KhKh st.* [Pedagogical support of elementary education in Yelisavetchrad region in the late nineteenth and early twentieth centuries]. Kirovograd.

12. Michida, S. (1990). *Vuzu – 60*. [Vuzu – 60]. Young Communard. September 29th

13. Ovcharenko, F. (1975). *Vuz osoblyvoho pryznachennia*. [University of Special Purpose]. Kirovohradskaya Pravda. August 30.

14. Paniotov, O. O. (1990). *Do istorii pidhotovky vchytelskykh kadriv na Yelysavethradshchyni (1923–1925 rr.)*. [To the History of Teaching Staff Training in Yelisavetgrad Region (1923-1925)]. Kirovograd.

15. Pashutin, A. (1897). *Ystorycheskyi ocherk h. Elysavethrada*. [Historical essay of the city of Elisavetgrad]. Elisavetgrad: Lito-Typography br. Shpolyansky.

16. Polarush, O. (1980). *Poluden viku*. [Afternoon of the Century. Kirovohradskaya Pravda]. October 1.

17. Postolatiy, V. (2006). *Pedahohichna osvita na Kirovohradshchyni (1865–1965 rr.)*. [Pedagogical education in the Kirovograd region (1865– 1965 biennium): monograph]. Kirovograd: Nashvydav.

18. Postolatiy, V. (2001). *Pidhotovtsi vchyteliv u krai – 120 lit.* [Preparation of teachers in the province – 120 years]. University meridian. October 3.

19. Pribora, T. (2014). *Osoblyvosti zhinochoi osvity Yelysavethradshchyny II polovyny XIX – pochatku XX stolittia*. [Features of women's education of Yelisavetchrad region of the II half of the XIX – early XX centuries]. Bulletin of the Cherkasy University. Cherkasy. Issue 6 (299).

20. Ryzhnyak, R. and others. (2010). *Fizyko-matematychnomu fakultetu – visimdesiat: vytoky, stanovlennia, sohodennia, perspektyvy: istorychna literatura*. [Faculty of Physics and Mathematics – eighty: origins, formation, present, prospects: historical literature]. Kirovograd.

21. Shevchenko, S. I. (2007). *Alma mater yelysavethradskykh himnazystok*. [Alma mater Yelisavetgrad schoolboys]. Kirovograd.

22. Shevchenko, S. I. (2005). *Istoriia Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho univestytetu imeni Volodymyra Vynnychenka (1964–1999 rr.)*. [The History of the Volodymyr Vynnychenko Kirovograd State Pedagogical Unitivity (1964–1999)]. Kirovograd.

23. Shevchenko, S. I. (2007). *Stari stiny: Yelysavethradska hromadska zhinocha himnaziia. 1860–1920 rr.* [Old walls: Yelisavetgrad public women's gymnasium. 1860-1920 biennium]. Kirovograd.

24. Yakimenko, S. I. (2011). *Zhinocha serednia osvita v Khersonskii hubernii (kinets XIX – pochatok XX stolittia)*. [Women's secondary education in Kherson province (end of XIX –beginning of XX century)]. Kirovograd.

25. Yalovy, F. Z. (1965). *U nas na zahalnonaukovomu*. [We have a general scientific]. Kirovogradska pravda.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: освіта Кіровоградщини (Єлисаветградщини) другої половини XIX – XX століття в історико-педагогічних рефлексіях українських дослідників.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FILONENKO Oksana Vladimirovna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: Education of the Kirovohrad Region (Yelysavethradshchyna) of the second part of the XIX and XX centuries in the historical-pedagogical reflections of Ukrainian researchers.

Рецензент – д. п. н. професор Радул О. С.

Стаття надійшла до редакції 22. 09. 2018 р.

УДК 37(430)(09) «17/19»

СКАЛЬСЬКІ Даріуш –

PhD, Академія фізичного виховання в Гданьську, Польща

ORCID:0000-0003-3280-3724

e-mail: mshalina@hotmail.com

ІНКЛЮЗИЯ У ФІЗКУЛЬТУРНІЙ ОСВІТІ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Системи спеціального навчання створені з метою піклування про дітей, для яких необхідно забезпечувати спеціальні можливості і додаткову підтримку. Раніше таке навчання здійснювалося виключно у спеціальних навчальних закладах, які функціонують і зараз, проте за останні понад п'ятдесят років все нагальнішою стає потреба у створенні умов для навчання дітей з особливими потребами у загальноосвітніх школах. Питання рівності освітніх можливостей і громадянських прав є в цьому важливими детермінантами, які доповнюються такими чинниками, як зміни у ставленні батьків, у підготовці вчителів, у кращому забезпеченні шкіл, у педагогічних методах та інформаційних технологіях. Ці проблеми стосуються і фізкультурної освіти, яка, з одного боку, – зобов'язана надати усім дітям рівний доступ до шкільних та позашкільних занять фізичною культурною, а з іншого – є однією з найскладнішою для реалізації цих завдань освітніх сфер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інклюзивності

шкільної освіти присвячено праці низки українських дослідників (А. Колупаєва, О. Таранченко, І. Білозерська, З. Ленів, Л. Будяк, Т. Сак, Ю. Найда та ін.); інклюзивна фізкультурна освіта була предметом розгляду групи дослідників в контексті міжнародного проекту «Адапована фізична активність» (Kudlcek, Klavina, Válková, Sherrill, Myers, French, Lienert, Meegan, MacPhail). Проте розгляду інклюзивної фізкультурної освіти в країнах Європейського Союзу в порівняльному ключі ще не було здійснено.

Метою статті є аналіз стану і перспектив інклюзивної фізкультурної освіти у країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На світовому, загальноєвропейському і національному рівнях функціонують чисельні організації, які спрямовують свою діяльність на фізкультурну освіту і спорт людей зі спеціальними потребами. Серед найбільш впливових можна назвати такі: Міжнародний параолімпійський комітет (International Paralympic Committee), Європейський параолімпійський комітет